

Välkommen till Naturpunkt Betesmarken

Helsingborgs stad arbetat aktivt med att utveckla och göra i ordning nya naturbetesmarker. Idag sköts och betas över 100 hektar (ungefär 200 stora fotbollsplaner) betesmarker på en rad olika ställen i kommunen i samarbete med flera djurhållare.

Syftet med betesdriften är att bevara ett kulturlandskap präglat av betesdjur och främja växt- och djurlivet på dessa marker. Genom betet skapas variation i landskapet till nytta och glädje för både växter, djur och människor.

Betesmarkerna i Pålsjö har från 1800-talet och framåt varit åkermark eller vall. På 1990-talet bestämde kommunen sig för att börja beta området igen. Då var stora delar igenväxta och vissa delar var planterade med träd.

Arbetet med att skapa bra och vackra betesmarker tar tid. Marken håller fortfarande på att anpassa sig till den nya hävden. Framöver är det viktigt att öka mängden betesmark för att binda ihop olika områden så växter och djur har en möjlighet att sprida sig.

Förutom betesmarkerna här i Pålsjö finns vackra och intressanta betesmarker längs Rååns dalgång, Örby ängar, Rydebäck, Bruce skog och vid Hasslarps dammar. Alla platser är perfekta utflyktsmål och väl värda ett besök!

I Sverige har vi haft betesdjur i 6000 år

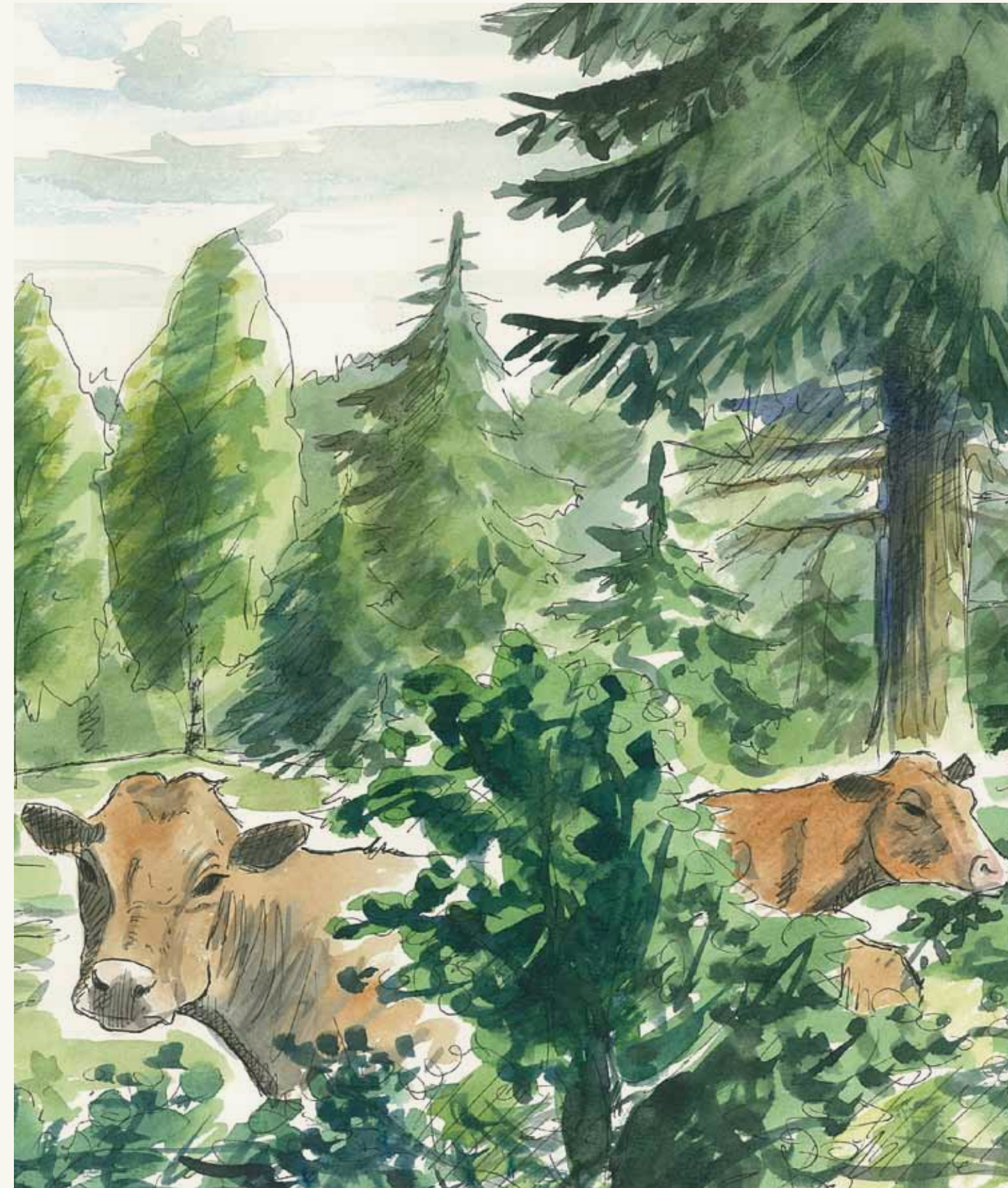
Först gick djuren ute året om, men under järnåldern när människorna blev bofasta började man ställa in djuren på vintern. Under vikingatiden flyttade man ihop i byar och så kom de flesta att bo ända fram till början av 1800-talet.

Marken i byarna brukades gemensamt och var uppdelade mellan inägor och utmark.

Inägan, eller vången som den kallades i Skåne, låg närmast byn. Där fanns åkrarna där man odlade säd och ängarna där man skördade vinterfoder till djuren.

På utmarken fanns betet till djuren. Oftast var det skogsmarker som betades, vilket ledde till att skogen minskade kraftigt. På många ställen i Skåne försvann skogen helt och hållet.

Helsingborg låg i den så kallade risbygden som länge dominerades av djurhållning. Markerna var blöta och jorden tung. Andelen åker var därför liten (ca 10 %) och betesmarkerna var hårt utnyttjade och i princip trädlösa. För att klara behovet av virke och bränsle anlade man så kallad skottskog på inägorna. Här kunde träden skyddas från djurens betning.

Kor som betar i utmarken

Det som avgjorde hur många djur man kunde ha på en gård var oftast inte storleken på betesmarken utan hur mycket vinterfoder man kunde odla. Största delen av fodret var hö som slogs på ängen. Höet räckte sällan och därför samlade man också in kvistar med löv från träden (lövtäkt).

Vanligast var att man kapade träden två–tre meter över marken där djuren inte kunde nå lövet. Detta sätt kallas att hamla. Man använde sig också av stubbskottsteknik. Då skar man av träden och buskarna strax ovan marken.

Hamlat träd

Stubbskottshuggna träd

Skiftesreformerna förändrade landskapet

Under 1800-talet började jordbruket genomgå en mycket stor förändring till följd av omfattande skiftesreformer. Skiftet gick ut på att böndernas många små utspridda jordlotter skulle slås samman till större enheter för att göra jordbruket effektivare.

Marken i byarna delades upp mellan bönderna och byarna splittrades när bönderna flyttade ut och bosatte sig närmare sina marker.

Ett stort antal nya odlingsmetoder introducerades. Det ledde till en kraftig ökning av åkerjorden på bekostnad av ängen och betesmarken. Som en följd av detta kunde man börja odla djurfoder på åkermark (vallodling).

Dessa nymodigheter kom att slå igenom på bred front under 1900-talet och helt förändra jordbruket och därmed också hur landskapet såg ut.

De naturbetesmarker vi har idag har till övervägande del tidigare varit ängsmark.

Många djur och växter trivs bäst i betesmarker

Sveriges odlingslandskap täcker mindre än 10 % av hela landets yta. Samtidigt trivs hälften av alla växter, djur, fåglar och insekter allra bäst där.

Vad är det då som får så många djur och växter att trivas i betesmarken?

Betesdjuren gynnar växt- och djurlivet i hagarna. Djurens bete, tramp och spillning gör det möjligt för många olika arter att trivas där.

Att djuren sliter "lagom mycket" på marken gör att ingen växt kan ta över utan många arter samsas på en liten yta. De många olika växtsorterna lockar till sig insekter och fåglar och i djurens spillning trivs många skalbaggar och andra djur.

Betesmarker är ofta väldigt varierade med hagar, träd och buskar. Just denna variation skapar många och goda livsmiljöer för olika arter. Det är ytterligare en förklaring till varför så många växter och djur trivs här.

Betesdjuren gynnar andra arter

Rönn uppskattas av många fågelarter

Sälgen är viktig för humlor och bin på våren

Fladdermusen trivs i håligheter och partier med död ved

Lavar växer utmed stammen

Viktigt att värna om träd och buskar

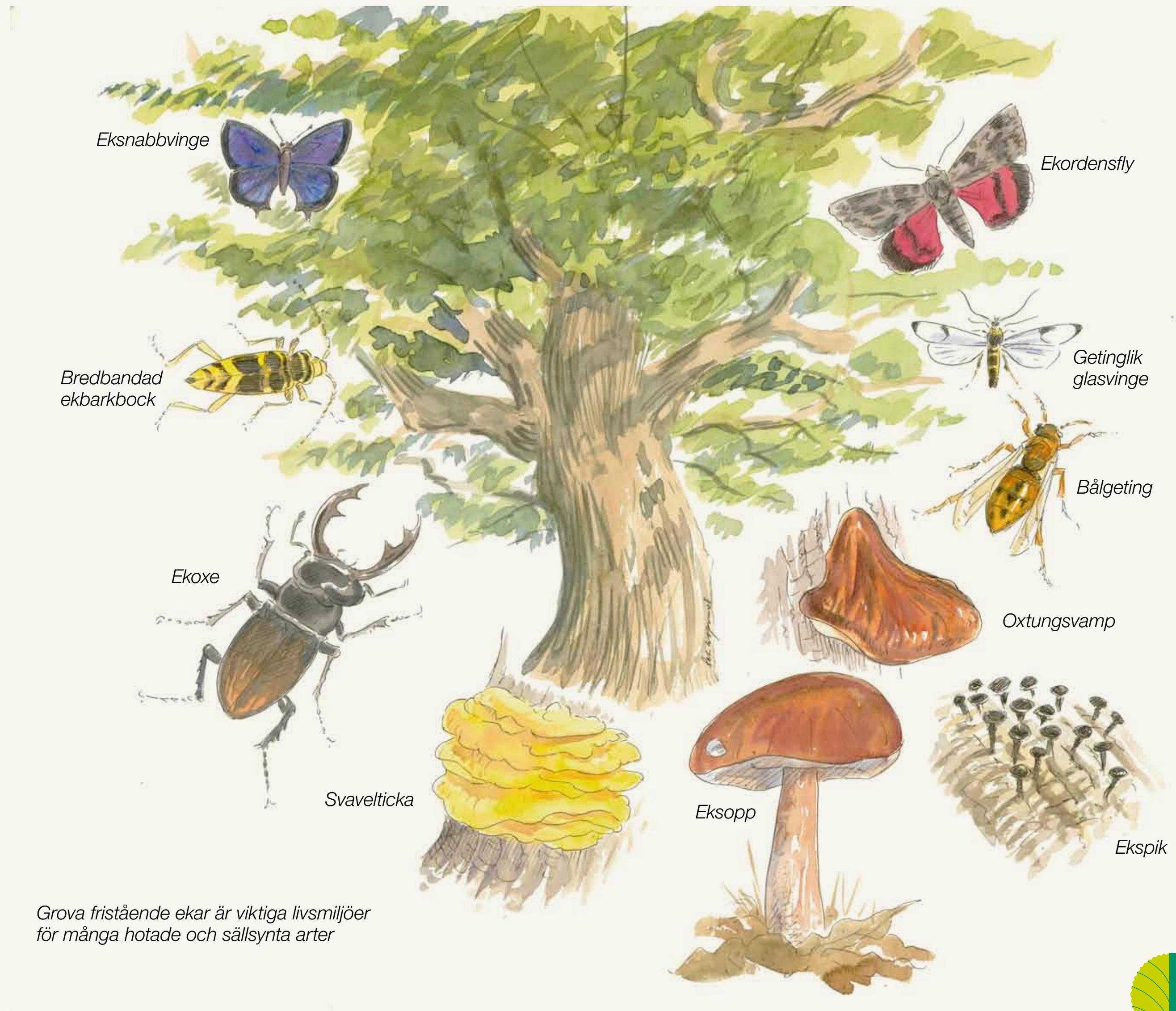
I trädbevuxna betesmarker finns ofta gamla ädellövträd och hamlade eller stubbskottshuggna träd. De är mycket värdefulla för en rik flora och fauna.

Speciellt värdefulla är grova, fristående ekar som är viktiga livsmiljöer för många hotade och sällsynta arter.

Blommande träd och buskar är också värdefulla för många insekter, exempelvis är sälgen viktig för humlor och bin på våren eftersom den blommar tidigt.

Fruktbärande buskar och träd som vildrosor, oxel, rönn och hassel uppskattas av många fågelarter.

Många växt- och djurarter trivs i och kring kraftigt beskurna träd. Hamlade träd får till exempel ofta håligheter och partier med död ved. Detta uppskattas av många insekter som lever i veden, och av fåglar och fladdermöss som bygger bon i håligheten.

Vad äter våra vanligaste betesdjur?

Våra vanligaste betesdjur - kor, hästar, får och getter – är av stor betydelse för hur landskapet ser ut. Utan betesdjur skulle markerna snabbt växa igen med sly och buskar.

Att blanda olika betesdjur på samma marker (sambete eller växelbete) har traditionellt varit vanligt i Sverige. Det underlättar skötseln av betesmarkerna eftersom olika djur äter olika växter och bidrar till att hålla landskapet öppet och varierat.

Nötkreatur (kor, tjurar, kvigor och kalvar) äter främst gräs och är inte så intresserade av buskar. De väljer smakliga partier snarare än enskilda växter när de betar. Nötdjuren använder tungan till att samla ihop gräset och sedan sliter de av stråna.

Får är finsmakare och väljer noga vad de vill äta. De tycker om späda gräsplantor och örter och äter gärna löv från buskar och träd. Fårhagen kan se ut som om den inte är så noga betad eftersom fåren bland annat lämnar högt, kraftigt gräs. Till skillnad från korna så biter fåren av växterna.

Getter tycker bäst om blad och bark och röjer därför effektivt igenväxta hagar. Det är till och med så att getter hellre äter buskar och sly än gräs.

Hästar är specialiserade på att beta gräs och halvgräs. De kan också tillgodogöra sig näringen i mer fiberrikt foder och kan därför beta i marker med grovt och förvuxet bete.

Hästar ratar ganska många växter och kan orsaka skador på buskar och lövträd genom att gnaga på barken.

Livet i en komocka

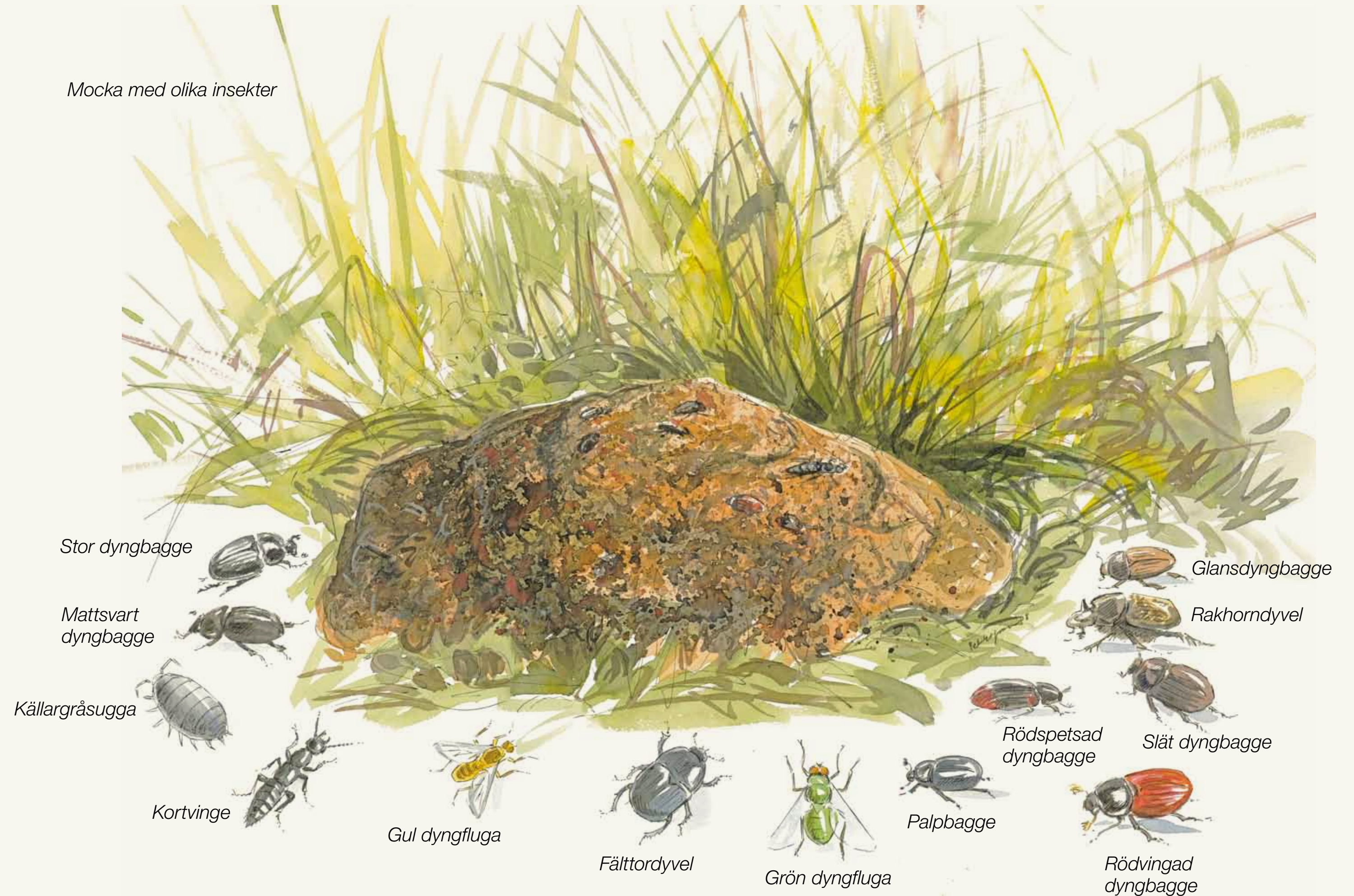
Det myllrar av liv i djurspillningen. I och på en vanlig komocka finns mängder av småkryp, exempelvis skalbaggar, flugor, myggor, tusenfotingar och daggmaskar. Många av dessa äter spillningen eller svampar som växer i den, medan andra är rovdjur och parasiter.

Fåglar, fladdermöss och igelkottar söker gärna upp djurspillningar för att leta rätt på godsaker som insekter och deras larver.

Efter ett tag har mockan brutits ner så mycket att växterna kan ta upp näringen som finns däri och växa sig stora och bli till ny mat för betesdjuren.

Betande djur kan få problem med parasiter och för att undvika det ger man ibland avmaskningsmedel till djuren. En del av dessa mediciner följer med ut i spillningen, vilket ställer till problem för de insekter som är beroende av den. Djuren som går på kommunens mark tas därför hem om de behöver avmaskas.

Mocka med olika insekter

Vad händer om betesdjuren tas bort?

För att de fina betesmarkerna ska se ut som det gör och innehålla alla de växter och djur som trivs där måste man hävda marken genom just bete.

Om man skulle minska betet genom färre djur eller betet upphör helt och hållet så börjar betesmarken att växa igen och många naturvärden förstörs.

Vill man börja använda marken till bete på nytt efter att den börjat växa igen måste den restaureras. Träd fälls och buskar röjs.

En del ogräs som örnbräken, tistlar, hallon och björnbär måste också röjas bort så att nytt gräs och nya örter kan börja spira.

Vägtistel

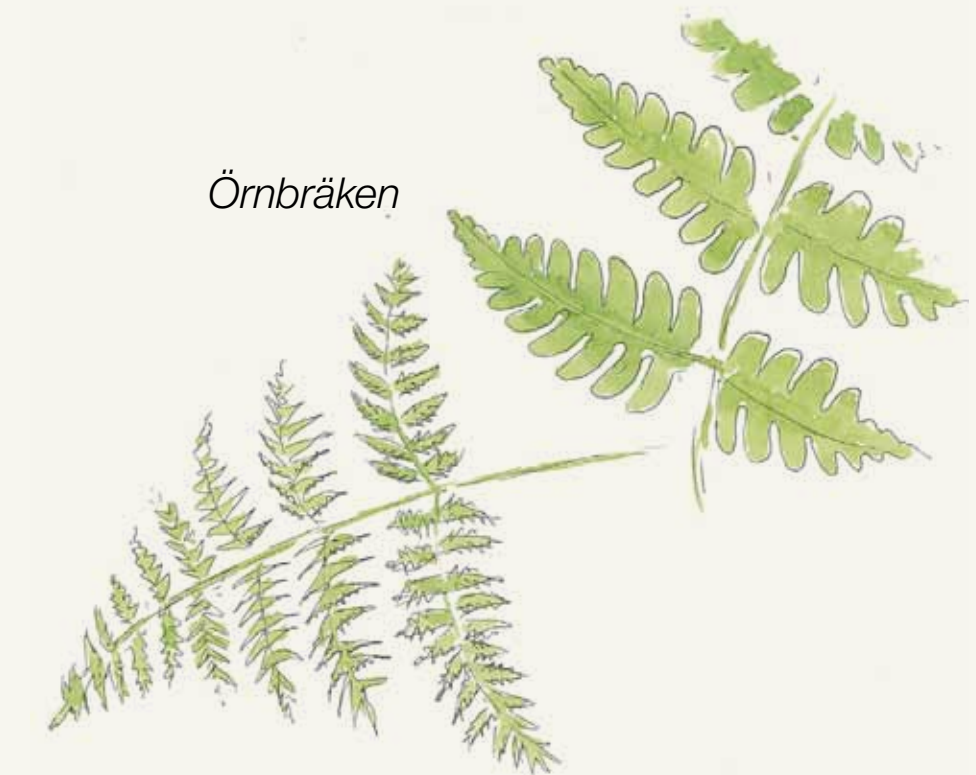
Betet har upphört och betesmarken har växt igen...

Vill man börja använda marken till bete igen måste man restaurera den...

Marken används till bete igen...

Örnbräken

Björnbär

Hoten mot ett rikt växt- och djurliv

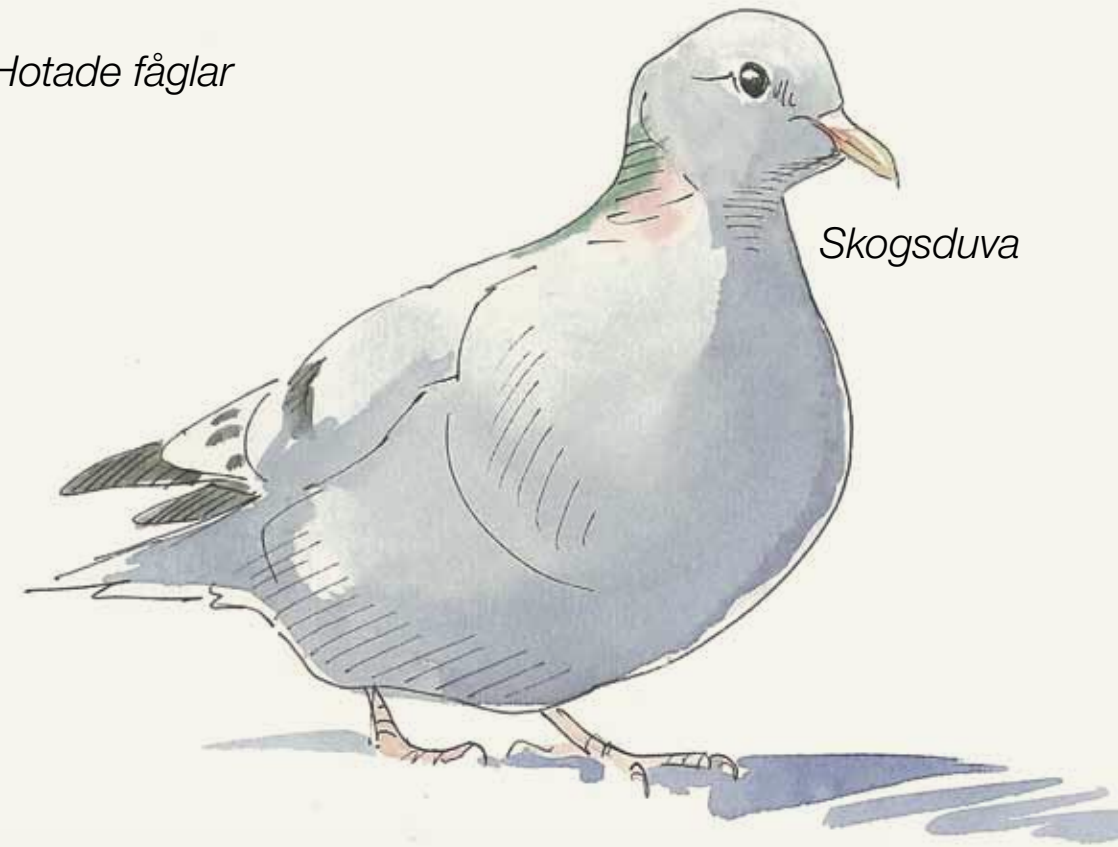
Tyvärr är många av odlingslandskapets växter och djur på väg att försvinna eftersom hagar, ångar och åkrar inte sköts på samma sätt som tidigare. Idag är två tredjedelar av fåglarna och groddjuren och drygt en tredjedel av växterna i odlingslandskapet hotade.

Några exempel på fågelarter som missgynnats av ändrat jordbruk är gråsparv, hämpling, stenskvätta, storspov, sånglärka, ladusvala och skogsduva. Även vildbina har minskat oroväckande bland annat till följd av minskat bete.

De allvarligaste hoten mot mångfalden av växt- och djurarter är igenväxning och igenplantering av odlingslandskapet.

Ett annat hot, på lite längre sikt, är nedfallet av föroreningar som både gödslar och försurar markerna. Det gör att många sällsynta arter inte längre kommer att trivas och andra tåligare växter som exempelvis brännässla, hundkex och maskros tar över.

Hotade fåglar

Skogsduva

Gråsparv

Ladusvala

Sånglärka

Storspov

Stenskvätta

Hämpling

